

Η ιδιομορφία της ελληνικής κρίσης

Το ΤΕΕ προσφεύγοντας στις ειδικές γνώσεις μιας Ομάδας Εργασίας, μελέτησε συστηματικά το σχέδιο Προϋπολογισμού για το 2009, στο σύνολό του, αλλά και ειδικότερα σε ό,τι αφορά τον τεχνικό κόσμο και διατύπωσε τις κριτικές παρατηρήσεις του, τις οποίες και διαβίβασε στα κόμματα και όλους τους βουλευτές, ενόψει της συζήτησης στη Βουλή. Μια συνοπτική, πλην, όμως, ιδιαίτερα κατατοπιστική «έκδοση» αυτής της κριτικής δημοσιεύει σήμερα το Ε.Δ., έτσι ώστε οι διπλωματούχοι μηχανικοί να ενημερωθούν για το «πού το πάει» η κυβέρνηση ενόψει μιας χρονιάς ιδιαίτερα δύσκολης, όπως προβλέπεται το 2009.

Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση και ο τρόπος με τον οποίο αυτή θα επηρεάσει και τα υπόλοιπα μεγέθη της παγκόσμιας, της ευρωπαϊκής και της ελληνικής οικονομίας δημιουργούν ένα εξαιρετικά ασαφές και δυσμενές περιβάλλον. Η περίπτωση της Ελλάδας παρουσιάζει και κάποιες ιδιομορφίες. Συγκεκριμένα:

(α) Οι ελληνικές τράπεζες την τελευταία δεκαετία στήριξαν την ανάπτυξή τους στην επέκταση της εγχώριας καταναλωτικής και στεγαστικής πίστης και στην επέκταση στις αγορές των Βαλκανίων και της Τουρκίας, με αποτέλεσμα, κατά τα λεγόμενα, να μην εκτεθούν σε σημαντικό βαθμό σε «τοξικά ομόλογα». Συνεπώς αποφεύχθηκαν «εντυπωσιακές» καταρρεύσεις σαν αυτές που συνέβησαν στις ΗΠΑ ή σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Όμως αυτό δεν σημαίνει ότι η κρίση δεν πρόκειται να επηρεάσει το ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα, κυρίως εξαιτίας δύο σημαντικών παραμέτρων: Αφενός ο δημόσιος διάλογος κυριαρχείται από μια ασάφεια σχετικά με την έκταση του προβλήματος που αντιμετωπίζουν τα ελληνικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Αφετέρου, παραμένει ακόμη άγνωστο πώς η διεθνής κρίση θα επηρεάσει τις οικονομίες της ανατολικής Ευρώπης, των Βαλκανίων και της Τουρκίας.

(β) Το ελληνικό μοντέλο εγχώριας ανάπτυξης της τελευταίας δεκαετίας στηρί-

χθηκε σε μεγάλο βαθμό στην ανάπτυξη των κατασκευών, την ανάπτυξη του τουρισμού και των συνοδευτικών αυτού υπηρεσιών (εστιατόρια, ξενοδοχεία κλπ.) και την ανάπτυξη του εμπορίου. Ωστόσο ο τομέας των κατασκευών πριν από τη διεθνή κρίση παρουσίασε στοιχεία κορεσμού τα οποία μεταφράστηκαν σε σημαντική μείωση της οικοδομικής δραστηριότητας. Αντίστοιχα ο τουρισμός και οι υπηρεσίες κατανάλωσης παρουσιάζουν μεγάλη ευαισθησία στις διεθνείς οικονομικές συνθήκες. Υπ' αυτή την έννοια η ελληνική οικονομία, στο μέτρο που δεν ληφθούν σημαντικά μέτρα κινδυνεύει να μπει σε ένα κύκλο σημαντικής επιβράδυνσης, ίσως και ύφεσης.

(γ) Τα ελληνικά νοικοκυριά λίγο πριν την κρίση είχαν να αντιμετωπίσουν ένα έντονο πρόβλημα ακρίβειας, το οποίο είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση του πραγματικού διαθέσιμου εισοδήματός τους. Σε ένα περιβάλλον κρίσης οι τιμές των αγαθών και των υπηρεσιών τείνουν να μειώνονται, συνεπώς το πρόβλημα της ακρίβειας κατά πάσα πιθανότητα δεν πρόκειται να είναι στο άμεσο μέλλον τόσο έντονο όσο στο παρελθόν. Ωστόσο η επιδείνωση της οικονομικής θέσης των νοικοκυριών, σε συνδυασμό με την ανασφάλεια που προκαλεί η διεθνής κρίση, κατά πάσα πιθανότητα θα έχει σημαντικές συνέπειες στη μείωση της κατανάλωσης.

**ΔΕΝ
ΑΠΑΝΤΑ
ΣΤΗΝ
ΚΡΙΣΗ**

**Ομάδα
Εργασίας**

Η Ομάδα Εργασίας για την ανάλυση του Προϋπολογισμού για το 2009 για λογαριασμό του ΤΕΕ συγκροτήθηκε από τους:

Περισσεύει η αισιοδοξία στα βασικά μεγέθη

Τα στοιχεία της Εισηγητικής Έκθεσης, σχετικά με την εξέλιξη των βασικών μεγεθών της ελληνικής οικονομίας κατά το 2009, αναδεικνύουν τα δύο σημαντικότερα προβλήματα του φετινού προϋπολογισμού. Δηλαδή, αφενός την υποτίμηση των πιθανών αρνητικών εξελίξεων της ύφεσης, αφετέρου την άρνηση χρησιμοποίησης του προϋπολογισμού ως εργαλείου άμβλυνσης των αρνητικών συνεπειών της κρίσης. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση:

- Η ιδιωτική κατανάλωση θα συνεχίσει να αυξάνεται και το 2009 με τον ίδιο σχεδόν ρυθμό. Δεδομένης της διεθνούς συγκυρίας αυτή η εκτίμηση φαντάζει εξαιρετικά αισιόδοξη, πόσο μάλλον όταν σημαντικό τμήμα της αύξησης της είχε στηριχθεί στην καταναλωτική πίστη, η οποία είναι βέβαιο ότι θα περιοριστεί λόγω της χρηματοπιστωτικής κρίσης.

- Ο ρυθμός αύξησης των επενδύσεων, μετά από μια χρονιά ουσιαστικής στασιμότητας, αναμένεται να αυξηθεί κατά 1,5%. Ο στόχος θεωρείται εξαιρετικά αισιόδοξος δεδομένης και της μείωσης του Προϋπολογισμού Δημοσίων Επενδύσεων.

- Αναμένεται μείωση του εμπορικού ελλείμματος, εξαιτίας του γεγονότος ότι οι εξαγωγές αναμένεται να αυξηθούν με ρυθμό 3,9% έναντι αύξησης των εισαγωγών κατά 1%. Η πρόβλεψη θεωρείται αισιόδοξη δεδομένης της σύνθεσης του ελληνικού ισο-

ζυγίου αγαθών και υπηρεσιών. Για παράδειγμα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στις φθινοπωρινές προβλέψεις της, εκτιμά ότι οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών θα αυξηθούν κατά 3,1%, ενώ αντίστοιχα οι εισαγωγές θα αυξηθούν κατά 2,5%.

- Δεδομένης της μείωσης του ΠΔΕ κατά 8,8%, της μείωσης της ιδιωτικής κατανάλωσης, της σημαντικής επιβράδυνσης των κλάδων που έδρασαν ως «ατμομηχανές» της ανάπτυξης τα τελευταία χρόνια, της διεθνούς οικονομικής κρίσης και της διεύρυνσης του εμπορικού ελλείμματος, η εκτίμηση του προσκεδίου για ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ κατά 2,7% φαντάζει εξαιρετικά αισιόδοξη. Σημειώνεται ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, επίσης στις φθινοπωρινές προβλέψεις της, προβλέπει αύξηση του ελληνικού ΑΕΠ κατά 2,5%, ενώ το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο προβλέπει αύξηση της τάξης του 2%.

- Η ανεργία αναμένεται να μείνει σταθερή (7,5%). Η εκτίμηση για οριακή μείωση της ανεργίας μάλλον πρέπει να ερμηνευτεί ως «πολιτική» υπό την έννοια ότι η κυβέρνηση για λόγους πολιτικού κόστους δεν θέλει να παραδεχτεί επίσημα ότι η ανεργία πρόκειται να αυξηθεί. Σε κάθε περίπτωση οι σχετικές εκθέσεις των διεθνών οργανισμών εκτιμούν σημαντική επιδείνωση της ανεργίας. Για παράδειγμα, οι φθινοπωρινές προβλέψεις της Επιτροπής προβλέπουν αύξηση της ανεργίας στο 9,2%.

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ 2009 Συρρικνωμένο το ΠΔΕ Ανύπαρκτο το ΕΣΠΑ

1. Νικόλαο Απέργη, καθηγητή Πανεπιστημίου Πειραιώς
2. Δανιήλ Γιαμουρίδη, καθηγητή Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών
3. Γεώργιο Ιωαννίδη, οικονομολόγο
4. Παναγιώτη Κόλλια, οικονομολόγο
5. Σταύρο Μέντο, διπλ. μηχανικό Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης
6. Νικόλαο Παπαδόδημα, οικονομολόγο

Στην εκπόνηση της έκθεσης συνέβαλε και η Ομάδα Εργασίας του ΤΕΕ για το ΕΣΠΑ.

Το ΕΣΠΑ παραπέμπεται στο μέλλον

Δεδομένου του διεθνούς περιβάλλοντος και της οικονομικής κρίσης θα περίμενε κανείς ένα ιδιαίτερα ενισχυμένο ΠΔΕ. Παρά ταύτα η κύρια διαπίστωση είναι ότι το ήδη συρρικνωμένο τα προηγούμενα χρόνια ΠΔΕ, περικλύπεται περαιτέρω κατά 8,8% (από 9,65 δισ. ευρώ το 2008 σε 8,8 δισ. ευρώ το 2009), με αποτέλεσμα να επανέρχεται στα επίπεδα του 1996.

Η παραπάνω μείωση προκύπτει κατά κύριο λόγο από τον περιορισμό των συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων κατά 1,85

δισ. ευρώ (από 7.000 εκατ. ευρώ σε 5.150 εκατ. ευρώ), στοιχείο που εγείρει έντονες ανησυχίες για τη δυνατότητα απορρόφησης των πόρων του ΕΣΠΑ 2007-2013.

Το σύνολο σχεδόν των τομέων του ΠΔΕ παρουσιάζει σημαντικές μειώσεις. Οι μεγαλύτερες μειώσεις παρουσιάζονται στους τομείς του Πολιτισμού (-38,6%), των Νομαρχιακών Έργων (-31,7%), της Ενέργειας (-24,4%), των Επικοινωνιών (-20%) και του Γενικού Οικονομικού Σχεδιασμού (-78,2%). Σημαντικές μειώσεις παρουσιάζονται στους τομείς της Έρευνας - Τεχνολογίας (-15%) και της Βιομηχανίας - Βιοτεχνίας (-8,1%).

Όσον αφορά την περιφερειακή κατανομή των έργων διαπιστώνεται καταρχήν, μια τάση ενίσχυσης των «πλούσιων», ως προς το κατά κεφαλήν ΑΕΠ περιφερειών. Οι περιφέρειες της Αττικής και της Στερεάς Ελλάδας (οι μόνες όπου το

κατά κεφαλήν ΑΕΠ είναι υψηλότερο του εθνικού μέσου όρου) παρουσιάζουν αύξηση της τάξης του 10,6% και 74,9% αντίστοιχα. Στα θετικά στοιχεία πρέπει να καταγραφεί η τάση σημαντικής ενίσχυσης των πόρων που κατευθύνονται στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, η οποία εμφανίζει το χαμηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ στη χώρα. Ωστόσο, από την περιφερειακή κατανομή του ΠΔΕ δεν μπορεί να διαπιστωθεί κάποια συνεκτική πολιτική ενίσχυσης των λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειών.

Σημαντικές μειώσεις παρατηρούνται και στα έργα του ΠΔΕ που χρηματοδοτούνται από τις Περιφέρειες, τις Νομαρχίες και τους ΟΤΑ α' βαθμού. Το ΠΔΕ των περιφερειών μειώνεται κατά 19,2% σε σχέση με το 2008, ενώ το ΠΔΕ που εκτελείται από τις Νομαρχίες και τους πρωτοβάθμιους ΟΤΑ παρουσιάζει μείωση της τάξης του 5,6%.

Αβεβαιότητα εσόδων

Το σημαντικότερο ίσως πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας, το οποίο επηρεάζει άμεσα και το ύψος των εσόδων και τα βασικά χαρακτηριστικά του φορολογικού συστήματος, είναι η παραοικονομία. Για την περίοδο 2002-2003, μια συντηρητική προσέγγιση για το ύψος της παραοικονομίας στην Ελλάδα, την εκτιμά κοντά στο 28,2% του ΑΕΠ ή 69,2 δισ. ευρώ¹.

Το κύριο πρόβλημα των ελληνικών προϋπολογισμών, αλλά και ευρύτερα της οικονομικής πολιτικής,

έγκειται στο γεγονός ότι έως σήμερα δεν έχει υπάρξει κάποια προσπάθεια να εκτιμηθεί το ύψος της παραοικονομίας, ούτε έχουν ποτέ τεθεί ποσοτικοί στόχοι για τον περιορισμό της.

Βάσει της εισηγητικής έκθεσης, η κυβέρνηση προσδοκά αύξηση των εσόδων από φόρους, της τάξης του 13,2%, το οποίο σημαίνει είσπραξη επιπλέον 7.095 εκατ. ευρώ. Από αυτά, περίπου το 56% θα προέλθει από τους άμεσους φόρους και το 44% από τους έμμεσους φόρους.

Σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση, στόχος της κυβέρνησης είναι η περαιτέρω μείωση των φορολογικών συντελεστών κατά μία μονάδα κατ' έτος, έτσι ώστε το 2014 ο κατώτατος φορολογικός συντελεστής φυσικών προσώπων και ο φορολογικός συντελεστής των νομικών προσώπων να διαμορφωθεί στο 20%. Πρέπει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι μια πολιτική μείωσης της φορολογικής επιβάρυνσης των εισοδημάτων και αύξησης του ειδικού βάρους των έμμεσων φόρων, εκτός του άδικου κοινωνικού αποτελέσματος που δημιουργεί, προϋπο-

θέτει μια ακμάζουσα και διαρκώς αναπτυσσόμενη οικονομία. Στην αντίθετη περίπτωση (π.χ. στην περίπτωση οικονομικής επιβράδυνσης, όπως η σημερινή) υπάρχει ο κίνδυνος τα φορολογικά έσοδα να καταρρεύσουν. Ο προϋπολογισμός φαίνεται να υποτιμά αυτόν τον κίνδυνο. Σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση τα έσοδα από την έμμεση φορολογία αναμένεται να αυξηθούν κατά 9,7%, ρυθμός υψηλότερος από το 2008 (+6,7%). Υπ' αυτή την έννοια υπάρχει σημαντική πιθανότητα τα πραγματοποιηθέντα έσοδα να υπολείπονται σημαντικά των

Το ελληνικό κράτος δεν είναι ακριβό

Μία από τις πλέον δεδομένες απόψεις σχετικά με το επίπεδο των δαπανών του ελληνικού κράτους είναι ότι αυτές είναι ιδιαίτερα υψηλές. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι βάσει των διεθνών στοιχείων η άποψη ότι το ελληνικό κράτος είναι ένα «ακριβό κράτος» δεν θεμελιώνεται.

του σχετικά χαμηλού ύψους των μεταβιβαστικών πληρωμών και της υψηλής έμμεσης φορολογίας. Δυστυχώς το συγκεκριμένο ζήτημα δεν έχει τύχει της δέουσας προσοχής και έχει ενταχθεί με έντονο τρόπο στην πολιτική αντιπαράθεση. Η αναγκαία αναπροσαρμογή της στόχευσης των κοινωνικών δαπανών προϋποθέτει εκ των

σιάζοντας αύξηση 8,5% έναντι 7,7%, που ήταν ο στόχος. Οι δαπάνες για αποδοχές και συντάξεις αποτελούν περίπου το 46% των πρωτογενών δαπανών του προϋπολογισμού. Η μεγαλύτερη αύξηση από κοινωνικής πλευράς αφορά το υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Πρόνοιας και ανέρχεται στο 13%, προκειμένου να

Πίνακας Δ.1: Συνολική κρατική δαπάνη ως ποσοστό του ΑΕΠ

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ΕΕ-27	46,7	47,3	46,8	46,9	46,3	45,7
Ελλάδα	45,1	45,0	45,4	43,3	42,2	43,7

Πηγή: Eurostat

Το κύριο χαρακτηριστικό του συστήματος κρατικών δαπανών στην Ελλάδα δεν είναι ότι το τελευταίο είναι ακριβό, αλλά αναποτελεσματικό. Το ποσοστό της φτώχειας μετά τις μεταβιβαστικές πληρωμές στην Ελλάδα, παρουσιάζει εξαιρετικά μικρή μείωση (από 23% διαμορφώνεται στο 21%), σε σχέση με ό,τι συμβαίνει σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες (από 25% διαμορφώνεται στο 16%). Το φαινόμενο αυτό είναι συνέπεια

πραγμάτων κοινωνικό διάλογο. Στο βαθμό, όμως, που δεν αντιμετωπίζεται το πρόβλημα του ύψους των σχετικών δαπανών, ο διάλογος αυτός είναι καταδικασμένος σε αποτυχία εξαιτίας του δικαιολογημένου αρκετές φορές φόβου ότι «καλύτερη στόχευση» ουσιαστικά σημαίνει περαιτέρω μείωση.

Οι δαπάνες του τακτικού προϋπολογισμού για το 2009 αναμένεται να διαμορφωθούν στα 65,978 δισ. ευρώ παρου-

καλυφθούν χρηματοδοτήσεις επιδομάτων προγραμμάτων απασχόλησης και να χρηματοδοτηθεί το ασφαλιστικό σύστημα. Εδώ πρέπει να αναφερθεί ότι για το Εθνικό Ταμείο Κοινωνικής Συνοχής δεν θα υλοποιηθεί η κυβερνητική δέσμευση για 500 εκατ. ευρώ και τελικά θα διατεθούν μόλις 100 εκατ. ευρώ, εκτός εάν διατεθούν και έσοδα από τους ειδικούς λογαρασμούς που ενσωματώνονται στον προϋπολογισμό.

προϋπολογιζόμενων.

Όσον αφορά τους άμεσους φόρους, η αντιπαράθεση των στοιχείων της Εισηγητικής Έκθεσης, με τις εκθέσεις του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους δείχνει ότι η αύξηση των φορολογικών εσόδων στηρίζεται κατά κύριο λόγο στην κατάργηση του αφορολόγητου ορίου των ελεύθερων επαγγελματιών και τη μη τιμαριθμοποίηση του αφορολόγητου ορίου και της φορολογικής κλίμακας των μισθωτών. Για παράδειγμα, η αύξηση της προκαταβολής του φόρου εισοδήματος των νομικών προσώπων αναμένεται να απο-

φέρει επιπλέον έσοδα της τάξης των 560 εκατ. ευρώ. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι η πραγματική αύξηση των εσόδων από τη φορολογία των νομικών προσώπων θα περιοριστεί στα 105 εκατ. ευρώ. Αντίστοιχα η κατάργηση του αφορολόγητου ορίου των ελεύθερων επαγγελματιών αναμένεται να αποφέρει επιπλέον έσοδα της τάξης των 600 ε-

κατ. ευρώ, δηλαδή ποσό ίσο με το 54,2% των επιπλέον εσόδων από τη φορολογία φυσικών προσώπων. Και τα έσοδα από τη φορολόγηση των διανεμόμενων μερισμάτων, των stock-option και της υπεραξίας από την πώληση μετοχών αναμένεται να είναι περιορισμένα λόγω της οικονομικής κρίσης². Η περαιτέρω αύξηση πρόκειται να προέλθει κατά

κύριο λόγο από τη μισθολογική ωρίμανση και τις μισθολογικές αυξήσεις, η οποία, όμως, οφείλεται κυρίως στη μη τιμαριθμοποίηση της φορολογικής κλίμακας.

1. Friedrich Schneider, «The Size of the Shadow Economies of 145 Countries from 1999 to 2003», Institute for the Study of Labor (IZA) Research Paper Series, IZA Discussion Paper No. 1431, December 2004.

2. Σύμφωνα με το ΓΛΚ η φορολόγηση των μερισμάτων θα αποφέρει επιπλέον έσοδα 250 εκατ. ευρώ.

